

SOCIALINĖS KOMPETENCIJOS SAMPRATA IR DINAMIKA PASTARĄJŲ DEŠIMTMEČIŲ: LIETUVOS STUDENTŲ TYRIMAS

Dalia Antinienė

Socialinių mokslų daktarė docentė
Kauno technologijos universitetas
Psichologijos katedra
K. Donelaičio g. 20, LT-44239 Kaunas
Tel. +370 37 30 01 28
El. paštas: dalia.antiniene@ktu.lt

Rosita Lekavičienė

Socialinių mokslų daktarė profesorė
Kauno technologijos universitetas
Psichologijos katedra
K. Donelaičio g. 20, LT-44239 Kaunas
Tel. +370 37 30 01 28
El. paštas: rosita.lekaviciene@ktu.lt

Socialinis asmenybės kompetentingumas – vienas svarbiausių veiksnių, turinčių įtakos jos psichosocialinei adaptacijai. 1998–1999 m. atliktas tyrimas užfiksavo tam tikrus Lietuvos studentų socialinės kompetencijos ypatumus. 2010–2011 m. atliktu tyrimu buvo siekta atsakyti į klausimą, ar pastaruosiu metu kitusi socialinė aplinka ir jos keliami reikalavimai jaunam žmogui yra susiję su socialinės kompetencijos pokyčiais, o konkrečiau – socialinių įgūdžių prioritetų kaita. Pirmame tyrime dalyvavo 623, antrame – 590 studentų iš įvairių Lietuvos universitetų. Tyrime naudotas Socialinės kompetencijos testas (Ullrich und de Muynck, 1998, adaptuota R. Lekavičienės, 2001). Nustatyta, kad per pastarąjį dešimtmetį įvyko tam tikri studentų socialinės kompetencijos lygį atspindinčių socialinių įgūdžių pokyčiai: studentai įgijo daugiau pasitikėjimo savimi, tapo ryžtingesni ir mažiau priklausomi nuo kitų žmonių, jie geba spontaniškiau reikšti savo jausmus. Kartu šiuolaikiniai jaunuoliai mažiau linkę iš kitų žmonių prašyti paslaugos arba informacijos, o tai gali būti susiję tiek su pozityviomis priežastimis (pvz., jau minėtu padidėjusiu pasitikėjimu savo pačių galimybėmis), tiek su negatyviomis priežastimis (pvz., atstūmimo arba įsipareigojimų kitiems žmonėms baimė).

Pagrindiniai žodžiai: socialinė kompetencija, socialiniai įgūdžiai, studentai.

Pastarojo dešimtmečio socialiniai ir ekonominiai pokyčiai Lietuvoje buvo išties kardinalūs: Lietuva integravosi į įvairias Europos ir pasaulio struktūras, atsivėrusios valstybių sienos nebetrukdo individui laisvai keliauti ir ieškoti darbo. O ir daugelis pavyzdžių pačioje Lietuvoje rodo, kad spartėjantis gyvenimo tempas kelia asmenybei dar didesnius reikalavimus, nei prieš dešimtmetį. Vien akademinė kompetencija nebegarantuoja geros profesinės pozicijos ir juo labiau – socialinės adaptacijos. Sekasi dažniau tiems, kurie išsiskiria aukštu emociniu intelektu, geba susiorientuoti gausiose

socialinėse tarpusavio sąveikose ir spręsti socialines situacijas. Socialinis asmenybės kompetentingumas – vienas svarbiausių veiksnių, turinčių įtakos jos psichosocialinei adaptacijai. Psichologijoje vyraujančiu požiūriu *socialinės kompetencijos* konstruktas yra siejamas su kontekstu, orientuotas į veiksmą, aktyvumą, susijęs su specifiniais asmenybės tikslais ir sąveikomis. Socialinė kompetencija nusako socialinio elgesio efektyvumo lygmenį (Lekavičienė, 2001).

Socialinės kompetencijos sąvoka nėra nauja: ji jau ne vieną dešimtmetį kaip tyrimų objektas yra įsitvirtinusi psichologų,

edukologų, sociologų darbuose, o pastaruoju metu – ir sociolingvistų, psichiatrų, vaiko raidos specialistų, gerontologų, vadybininkų, kalbos sutrikimų specialistų ir t. t. darbuose (Zaitsoff et al., 2009; Sapienza et al., 2009; Rubin et al., 2006; Webb et al., 2005; Baron and Markman, 2003; Arsenio and Lemerise, 2001; Charman et al., 2001; Lindsey and Mize, 2000; Gallagher, 1993 ir kt.). Maža to – socialinės kompetencijos sąvoką perima ir zoopsichologijos specialistai, tiriantys aukštesniųjų gyvūnų elgseną (pvz., Kalcher-Sommersguter et al., 2011). Tačiau reikia pripažinti, kad toks sąvokos populiarumas įvairiausiose mokslo kryptyse greičiausiai ir lemia, kad ir šiandien, kaip ir prieš dešimtmetį, nesusitarta dėl vieno socialinės kompetencijos apibrėžimo. Be to, pati *kompetencijos* sąvoka daugelio mokslininkų yra traktuojama skirtingai: 1984 m. G. M. Phillips taikliai pažymėjo, kad apibrėžti kompetenciją – tai tas pats, kas išliuogti į riebaluotą stulpą. Analizuojant socialinės kompetencijos klausimams skirtus mokslo straipsnius neretai susidaro paradoksalus išpūdis, kad socialinės kompetencijos sąvoka, matyt, ne tokia ir būtina, nes dažnokai pati socialinės kompetencijos samprata autorių yra tapatinama su kitais, ne menkiau paplitusiais ir išitvirtinusiiais terminais – *socialiniais įgūdžiais, socialiniu ar praktiniu intelektu, interakcine ar komunikacine kompetencija, netgi emociniu intelektu* ir t. t. Beje, šį sąrašą galėtume plėsti ir naujomis, rečiau vartojamomis sąvokomis *socialinis sensityvumas, socialinė ir percepcinė kompetencija, socialinė anticipacija* ir kt. Patys socialinės kompetencijos apibrėžimai skiriasi savo platumu ir gyliu: jų yra nuo plačių, teorizuotų, konceptualių iki siaurų, konkrečių, akcen-

tuojančių operacinių lygmenį. Pavyzdžiui, apibrėžus socialinę kompetenciją *kaip santykio tarp Aš ir visuomenės supratimą, mokėjimą pasirinkti teisingus socialinius orientyrus ir gebėjimą organizuoti savo veiklą pagal tuos orientyrus* (Kudajeva, cituojama pagal Selevko, 2004), vargu ar būtų įmanoma įvardyti asmenybės socialinės kompetencijos pamatuojamus įverčius. Be to, per pastarąjį dešimtmetį išryškėjo dar vienas socialinės kompetencijos apibrėžimo problemos pokytis. Skirtingų socialinių mokslų kryptių mokslininkai dėlioja skirtingus socialinės kompetencijos sampratos akcentus: psichologija prioritetą teikia klausimui, kas *asmenybėje* nulemia, kad žmogus gali kompetentingai elgtis, o sociologinis, vadybinis ir pan. požiūris perkelia dėmesį nuo asmenybės kaip vieneto prie socialinių *ryšių kokybės, santykių grupėse* ir pan. (Lang, 2010). Kitas svarbus aspektas, kuris apsunkina galimybę rasti vieną socialinės kompetencijos apibrėžimą, – tai didelė kultūrinio konteksto įtaka. Pastarąjį dešimtmetį plečiantis tyrimams skirtingoms kultūroms atstovaujantys mokslininkai išvelgia kitokius prioritetus skirdami socialiai kompetentingą ir nekompetentingą elgesį, akcentuoja nevienodą vieno ar kitų socialinių įgūdžių pageidaujamumą ir reikšmingumą ir pan. Šioje srityje pastaruoju metu gausėja tyrimų, analizuojančių kultūrų integracijos procese atsirandančius socialinės adaptacijos sunkumus, elgesio orientacijų ypatumus, socialinės kompetencijos ir identiteto sąsajas (Attili et al., 2010; Feldman and Masalha, 2010; Tran and Lee, 2010; Leidy et al., 2010; Galindo and Fuller, 2010; Xinyin and French, 2008 ir kt.).

Beje, kai kurie autoriai, nusivylę neproduktyviais bandymais išgryninti socialinės

kompetencijos sąvoką, renkami priešinga ir, matyt, lengvesnį kelią – apibrėžia *socialiai nekompetentingą elgesį*: mokslininkai juokauja, jog išties suprasti, koks yra socialiai kompetentingas elgesys, lengviau tada, kai tokio elgesio pasigendama realiame gyvenime.

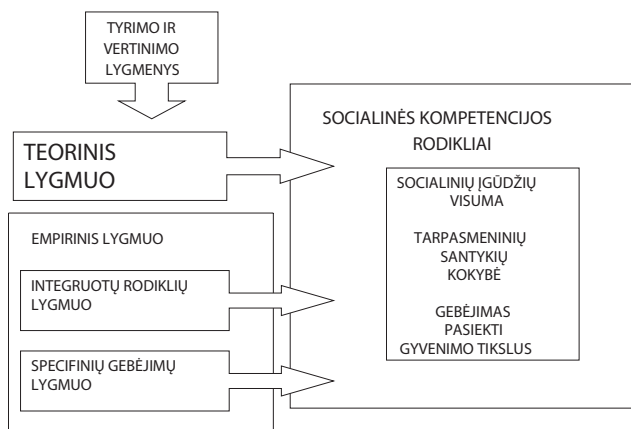
Reziumuojant galima pasakyti, kad per pastarąjį dešimtmetį nenusistovėjo vienoda socialinės kompetencijos samprata.

Kalbant apie Lietuvos mokslininkų socialinės kompetencijos tyrimus, galima konstatuoti, kad jų yra gana nedaug. Metodologiniais aspektais plačiau domėjosi R. Lekavičienė (2001), empirinius socialinės kompetencijos tyrimus atliko R. Lekavičienė (2000 a, 2000 b, 2002 a, 2002 b, 2004), J. Vyšniauskytė-Rimkienė ir K. Kardelis (2005), L. Kyburienė (2006), D. Malinauskienė (2006), J. Vyšniauskytė (2007), O. Tijūnėlienė ir I. Jonutytė (2009), A. Gričiūtė ir R. Cibulskaitė (2010) ir kt. 2009 m. I. Išdonaitė-Medžiūnienė apgynė daktaro disertaciją „Turizmo vadybos studentų socialinės kompetencijos modeliavimo pagrindimas“. Reikia pripažinti, kad nepavyko aptikti nei Lietuvos, nei užsienio

mokslo darbų, skirtų socialinės kompetencijos pokyčių laiko perspektyvoje tyrimams. Tad šis straipsnyje pristatomas empirinis tyrimas pateikia naujų žinių apie asmenybę socialinių ir ekonominių pokyčių kontekste.

Prieš daugiau nei dešimtmetį atliktas tyrimas užfiksavo tam tikrus studentų socialinės kompetencijos ypatumus. 2010–2011 m. atliktu tyrimu buvo siekta atsakyti į klausimą, ar pastaruoju metu kitusi socialinė aplinka ir jos keliami reikalavimai jaunam žmogui yra susiję su socialinės kompetencijos pokyčiais, o konkrečiau – socialinių įgūdžių prioritetų kaita.

Atlikto tyrimo tikslas – atskleisti Lietuvos universitetų studentų kai kurių socialinės kompetencijos aspektų pokyčius per pastarąjį dešimtmetį. Tikslui pasiekti išsikelti tokie uždaviniai: 1) trumpai pristatyti socialinės kompetencijos konstrukto tyrimų teoriniu lygmeniu pastarojo dešimtmečio pokyčius; 2) ištirti studentų socialinės kompetencijos lygį atspindinčių socialinių įgūdžių – bendrojo pasitikėjimo savimi, atsparumo nesėkmėms ir kritikai, gebėjimo reikšti jausmus, gebėjimo paprašyti paslaugos, nenuolaidumo, galėjimo pareikalauti,

1 pav. Socialinės kompetencijos vertinimo modelis

nesijautimo kaltam – pokyčius per pastarąjį dešimtmetį.

Tyrimo autorės laikosi R. Lekavičienės (2000 a, 2001, 2004) pasiūlytos socialinės kompetencijos sampratos ir vertinimo modelio (žr. 1-ą pav.).

Modelis atskleidžia socialinės kompetencijos konstrukto multidimensiškumą ir parodo įvairias socialinės kompetencijos tyrimo ir vertinimo galimybes. Šiame empiriniame tyrime socialinė kompetencija bus analizuojama per socialinių įgūdžių prizmę, tiriant ją integruotų rodiklių lygmeniu. Socialiniai įgūdžiai apibrėžiami kaip konkrečioje socialinėje situacijoje leidžiantis asmenybei efektyviai funkcionuoti išmoktas socialiai priimtinas elgesys, konkrečiai – tam tikras elgesio šablonų rinkinys. Taigi šiame tyrime tarpasmeninių santykių kokybės ir gebėjimo pasiekti gyvenimo tikslus rodikliai nebus analizuojami, o tai, be abejojimo, tam tikra prasme riboja galimybę pamatyti išsamų socialinės kompetencijos pokyčių per pastarąjį dešimtmetį vaizdą. Kadangi dauguma įvairių mokslo krypčių (psichologijos, politologijos, raidos mokslų, edukologijos ir pan.) tyrėjų pasikliauja (arba net tapatina) šiuo ganėtinai tiksliu, dažniausiai pagrindiniu laikomu socialinės kompetencijos indikatoriumi – socialinių įgūdžių lygmens nustatymu, šio straipsnio autorės, kaip minėta, taip pat pasirinko tirti studentų socialinės kompetencijos pokyčius per socialinių įgūdžių prizmę.

Metodika

Tyrimo dalyviai ir tyrimo eiga

Pirmasis tyrimas buvo atliktas 1998–1999 m., jame dalyvavo 623 studentai iš įvairių aukštųjų mokyklų (Lietuvos žemės ūkio universiteto, Kauno technologijos

universiteto, Kauno medicinos universiteto, Lietuvos veterinarijos akademijos). Buvo atsitiktinai atrinktos 35 II–IV kursų studentų akademinės grupės. 32 % (N = 199) apklaustųjų buvo gamtos mokslų, 19 % (N = 119) tikslųjų, 24 % (N = 149) techniškiųjų ir 25 % (N = 156) socialinių mokslų atstovai. Tyrime dalyvavo studentai nuo 18 iki 29 metų (vidurkis 22,3; SD 3,30). Vyraujanti amžiaus grupė – 19–20 metų jaunuoliai (atitinkamai 38,5 % ir 31,1 %). Tiriamieji iki 23 metų sudarė didžiąją imties dalį (97,0 %); vyriausių studentų (27–29 metų) buvo 1,0 %. Pagal lytį pagrindinę tiriamųjų dalį sudarė moterys – 68,4 %; vyrų buvo 31,6 %.

Antrasis tyrimas vykdytas 2010–2011 m., iširta 590 septynių Lietuvos aukštesniųjų mokyklų (Kauno technologijos universiteto, Vytauto Didžiojo universiteto, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos, Lietuvos kūno kultūros akademijos, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto, Mykolo Romerio universiteto ir Šiaulių universiteto) studentų. Kaip ir ankstesniame tyrime, buvo pasirinktos grupės, kurios pagal studijų sritį atitiko anksčiau apklaustas: 26 % (N = 153) buvo gamtos mokslų, 15 % (N = 89) tikslųjų, 30 % (N = 177) techniškiųjų ir 29 % (N = 171) socialinių mokslų atstovų. Tyrime dalyvavo studentai nuo 18 iki 40 metų (vidurkis 20,6; SD 2,83). Vyraujanti amžiaus grupė – 19–21 metų jaunuoliai (atitinkamai 41,5; 22,8 ir 15,2 %). Tiriamieji iki 25 metų sudarė didžiąją imties dalį (95,1 %); vyriausių studentų (27–40 metų) buvo 4,6 %. Pagal lytį pagrindinę tiriamųjų dalį sudarė moterys – 74,2 %; vyrai – 25,8 %.

Pirmajame ir antrajame tyrime dalyvavusios tiriamųjų grupės yra homogeniškos pagal amžių, lytį, gyvenamąją vietą ir studijų sritį ($p > 0,05$).

1 lentelė. Sociodemografinės pirmojo ir antrojo tyrimo dalyvių charakteristikos

Sociodemografinės charakteristikos	1998–1999 m. tyrimo dalyviai	2010–2011 m. tyrimo dalyviai	<i>p</i>
Amžius, M (SD)	22,3 (3,30)	20,6 (2,83)	0,17
Lytis, N (%)			
Vyras	197 (31,6)	152 (25,8)	0,08
Moteris	426 (68,4)	438 (74,2)	
Gyvenamoji vieta, N (%):			
Miestas (Vilnius, Kaunas, Panevėžys, Šiauliai, Klaipėda)	284 (45,5)	279 (47,4)	0,15
Apskritis, rajono centras, miestelis	282 (45,4)	251 (42,5)	
Kaimas	57 (9,1)	60 (10,1)	
Studijų sritys, N (%):			
Socialiniai mokslai	156 (25)	171 (29)	0,09
Tikslieji mokslai	119 (19)	89 (15)	
Gamtos mokslai	199 (32)	153 (26)	
Techniniai mokslai	149 (24)	177 (30)	

Tyrimo metodas

Tyrimuose naudotas *Socialinės kompetencijos testas* (Ullrich und de Muynck, 1998, adaptuota R. Lekavičienės, 2001). Testą sudaro 45 teiginiai, kurie vertinami šešių balų skale nuo 0 iki 5. Respondentas pasirenka tik vieną, labiausiai jo sutikimą su teiginiu atitinkantį atsakymą. Galimi vertinimai yra šie: 0 – „visiška netiesa“, 5 – „visiška tiesa“. Tarpiniai atsakymai 1, 2, 3, 4 leidžia tiriamiesiems dar tiksliau skirstyti galimus pasirinkimus į teigiamus ir neigiamus. Socialinės kompetencijos testas analizuoja elgesį pagal septynis faktorius: *F1 Bendrasis pasitikėjimas savimi* (ši skalė teikia informaciją apie tiriamojo pasitikėjimą savimi konkrečiai neapibrėžtose situacijose, apie savo svarbumo suvokimą, ryžtingumą. Maži įverčiai kalba apie užplūstančias abejones, priklausomybę nuo kitų žmonių, bejėgiškumą. Dideli įverčiai rodo pasikliovimą savimi, savo sprendimais); *F2 Atsparumas nesėkmėms ir kritikai* (įvertina gebėjimą priimti aplinkinių negatyvius vertinimus ir nepritarimą. Maži įverčiai rodo, jog tiriamajam gali būti

būdinga baimė atsidurti dėmesio centre, didesnis pažeidžiamumas, bejėgiškumo jausmas. Dideli įverčiai dažniausiai kalba apie adekvatų reagavimą į nesėkmes ir kritiką. Tačiau kartais dideli įverčiai gali reikšti ir vengiantį tiriamojo elgesį, reikalinga tokio elgesio korekcija); *F3 Gebėjimas reikšti jausmus* (įvertinamas gebėjimas parodyti savo teigiamus ir neigiamus jausmus, juos verbalizuoti, aptarti su kitu asmeniu. Dideli įverčiai rodo pasitikėjimą kitu užmezgant ryšį, geranoriškumą bendraujant. Maži įverčiai kalba apie tiriamojo drovumą, emocinį susikaustymą, įskaitant ir intymaus bendravimo situacijas); *F4 Gebėjimas paprašyti paslaugos* (skalė įvertina gebėjimą palaikyti ryšį su pažįstamais ir nepažįstamais žmonėmis. Maži įverčiai kalba apie priklausomybę nuo aplinkinių, baimę būti atstumtam, baimę įsipareigoti kitiems žmonėms. Dideli įverčiai rodo tiriamojo gebėjimą tartis su kitais; kad individui nebūdinga nepagrįsta baimė tapti našta aplinkiniams); *F5 Nenuolaidumas* (įvertina tiriamojo elgesį kitų žmonių keliamų reikalavimų atžvilgiu. Maži įverčiai rodo

bet kokių neigiamų emocijų, kurios kyla dėl aplinkinių žmonių reikalavimų, slopinimą, susikaustymą bendraujant, nesugebėjimą pasakyti „ne“, aklą paklusimą. Dideli įverčiai kalba apie sugebėjimą atsisakyti sau nenaudingose situacijose. Labai dideli įverčiai gali būti nuoroda į nelankstumą, užsispyrimą); *F6 Galėjimas pareikalauti* (įvertina gebėjimą išsakyti pretenzijas viešoje vietoje konkrečiose situacijose. Rodo tiriamojo gebėjimą suformuluoti reikalavimą ir jį išsakyti. Maži įverčiai rodo baimingą nesugebėjimą apginti savo teises, nepasitikėjimą savimi bendraujant. Dideli įverčiai kalba apie gebėjimą pateikti savo pageidavimus ir juos apginti. Labai dideli įverčiai gali būti nuoroda į „audringą“, agresyvų elgesį, nesiskaitymą su aplinkiniais ir pan.); *F7 Nesijautimas kaltu* (įvertina kaltės jausmą, kuris gali kilti nepatenkinus kitų žmonių prašymų ar reikalavimų, taip pat neapibrėžtą kaltės jausmą. Maži įverčiai rodo, kad tiriamasis jaučiasi atsakingas už kitų žmonių problemų sprendimą, jaučiasi kaltas negalėdamas padėti. Dideli įverčiai

kalba apie adekvatų požiūrį į galimybę patenkinti kitų žmonių reikalavimus). Nustatyta šių faktorių vidinė konsistencija yra pakankama (Cronbacho alpha svyruoja nuo 0,61 iki 0,79). Su diagnostinio instrumento skalių struktūra, faktorių analizės ir kitais psichometrinės kokybės duomenimis plačiau susipažinti galima R. Lekavičienės monografijoje „Socialinės kompetencijos psichologiniai kriterijai ir vertinimas“, publikuotoje 2001 m.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Siekiant apibrėžti socialinės kompetencijos testo psichometrinį tinkamumą, 2010–2011 m. pakartotinai atlikta skalių patikimumo analizė. Pakartojus tyrimą, dar kartą patikrinta socialinės kompetencijos testo skalių vidinė konsistencija, skiriamoji geba (*itt*) ir minimali bei maksimali interkoreliacija tarp kiekvienos skalės teiginių. Gauti duomenys pateikti 2-oje lentelėje.

Testo patikimumo laipsnį apibūdina jo vidinė konsistencija, kuriai įvertinti naudotas Kronbacho alfa (*Cronbach α*) koeficientas.

2 lentelė. Socialinės kompetencijos testo skalių vidinis nuoseklumas (2010–2011 m. tyrimas)

Skalės pavadinimas	Cronbacho α	<i>itt</i>	Mažiausia teiginių interkoreliacija	Didžiausia teiginių interkoreliacija
F1 Bendras pasitikėjimas savimi (10 teiginių)	0,77	0,61	0,10	0,61
F2 Atsparumas nesėkmėms ir kritikai (9 teiginiai)	0,80	0,76	0,07	0,55
F3 Gebėjimas reikšti jausmus (6 teiginiai)	0,75	0,68	0,25	0,46
F4 Gebėjimas paprašyti paslaugos (5 teiginiai)	0,68	0,62	0,20	0,47
F5 Nenuolaidumas (5 teiginiai)	0,67	0,56	0,13	0,51
F6 Galėjimas pareikalauti (5 teiginiai)	0,65	0,59	0,11	0,45
F7 Nesijautimas kaltu (5 teiginiai)	0,60	0,51	0,18	0,39

Testavimo teorijoje nurodomas priimtinas koeficiento kitimo intervalas yra $0,5 < \alpha < 1$. Didesnę testo vidinę konsistenciją rodo didelės, artėjančios prie vieneto Kronbacho alfa koeficiento reikšmės (Kardelis, 2002).

Kai kuriais atvejais skalės pasižymi mažoka vidine konsistencija, pavyzdžiui, F7, F6. Tačiau tam įtakos turi nedidelis diagnostinių teiginių skaičius konkrečioje skalėje. Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad testo vidinės konsistencijos rodiklis Kronbacho alfa priklauso nuo testo ilgio. Galima manyti, kad, didinant stimulų skaičių, padidėtų ir minimas rodiklis. Kiekvienu atveju apie skalės psichometrinę kokybę sprendžiama remiantis ne tik šiuo, bet ir kitais rodikliais.

Vienas statistinių parametrų, atspindinčių vidinę konsistenciją, yra testo žingsnio skiriamosios gebos arba diferencinės galios koeficientas *r/itt* (*Item Total Correlation*). Kuo koeficiento reikšmė artimesnė vienetui, tuo teiginys tiksliau skiria matuojamą savybę turinčius arba neturinčius tiriamuosius. Testo žingsnio skiriamosios gebos koeficientas yra pakankamas. Taip pat atsižvelgiant

į 1998–1999 m. atlikto tyrimo skalių faktorinius svorius galima teigti, kad, atlikus antrą matavimą, testo psichometrinė kokybė išliko priimtina (patenkinama).

Pristatant tyrimo rezultatus ir siekiant laikytis mokslinio straipsnio apimčiai keliamų reikalavimų, bus pateikiami apibendrinti abiejų tyrimų skalių reitingai (t. y. faktorizacijos būdu iš pavienių teiginių sudarytų indeksų pritarimo procentai nuo didžiausio iki mažesnio) ir, kaip iliustracija, kai kurių atskirų testo teiginių pritarimo procentai. 1998–1999 m. atlikto tyrimo socialinės kompetencijos skalių reitingai pateikti 3-ioje lentelėje. Čia pateikiamas minimalus ir maksimalus pritarimas rodo „taip“ priskyrimus pavieniams skalės teiginiams ir atspindi tiriamųjų pritarimo jiems diapazoną.

Tradiciškai psichometriniuose tyrimuose yra operuojama sudarytų psichometrinių indeksų vidurkiais. Tačiau Likerto skalės pagrindu sudarytas indekso vidurkis, kaip matas, turi trūkumą – tai grynai kiekybinis matas, kurį sunkoka vaizdžiai suprasti ir interpretuoti kokybiškai. Kaip matematiškai

3 lentelė. *Socialinės kompetencijos skalių reitingas (1998–1999 m. tyrimas)*

$N_{min} = 613, N_{max} = 620$

Skalių (indeksų) pavadinimai	Teiginių skaičius	Vidurkis	Stand. nuokrypis	Stand. paklaida	Mažiausias pritarimas	Didžiausias pritarimas	Vidutinis pritarimas
		M	SD	SE	%	%	%
F3 Gebėjimas reikšti jausmus	6	3,27	1,01	0,04	55,9	77,0	67,4
F4 Gebėjimas paprašyti paslaugos	5	3,11	0,97	0,03	55,6	69,8	64,6
F1 Bendras pasitikėjimas savimi	10	3,04	1,31	0,05	25,9	83,6	64,3
F5 Nenuolaidumas	5	2,96	0,93	0,03	44,2	74,1	59,6
F7 Nesijautimas kaltu	5	2,79	1,03	0,03	38,6	78,2	55,6
F6 Galėjimas pareikalauti	5	2,46	1,03	0,04	35,0	66,9	48,0
F2 Atsparumas nesėkmėms ir kritikai	9	2,47	0,92	0,03	17,9	67,6	47,8

ir empiriškai įrodė I. Borg ir S. Gabler, vietoje operavimo skalės vidurkiu, kuris interpretaciniu požiūriu yra gana neparankus, pagrįstai galima naudoti vidutinio pritarimo skalės teiginiams procentą (Borg and Gabler, 2002). Tam susumuojami kiekvieno teiginio pritarimo kategorijoms tenkantys procentiniai dažniai (nepritarimo procentai iš sumavimo procedūros eliminuojami) ir iš gautų pavienių teiginių procentinių įverčių išvedamas vidutinis pritarimo procentas visai skalei. 3-ioje lentelėje pateiktas vidutinis pritarimo procentas kiekvienos skalės teiginių blokui ir minimalus bei maksimalus pritarimas procentais, pasitaikęs pagal pavienius klausimus.

F3 Gebėjimo reikšti jausmus skalę sudaro, pavyzdžiui, tokie teiginiai: „*Būdamas su priešingos lyties atstovu, aš visą laiką esu nedrąsus*“ su (-) ženklu (77,0 pritarimo %; M = 3,61; SD = 1,43); „*Man visada sunku pagirti kitą arba pasakyti komplimentą*“ su (-) ženklu (76,0 pritarimo %; M = 3,68; SD = 1,57); „*Aš beveik visada bandau paslėpti savo jausmus*“ su (-) ženklu (59,5 pritarimo %; M = 2,85; SD = 1,63) ir t. t.

Didžiausias pritarimas 1998–1999 m. tyrime *F4 Gebėjimo paprašyti paslaugos* skalėje yra teiginiui „*Aš jaučiuosi nesmagiai, kai kiti siūlo man savo pagalbą*“ su (-) ženklu (69,8 pritarimo %; M = 3,26; SD = 1,34). Kitų testo žingsnių pritarimo procentai nuosekliai mažėja. Tai rodo nedidelis minimalaus ir maksimalaus pritarimo procentų skirtumas (2-a lentelė).

Skirtumas tarp minimalaus ir maksimalaus pritarimo teiginiams skalėje *F1 Bendras pasitikėjimas savimi* yra ypač ryškus, jis svyruoja nuo 25,9 % iki 83,6 %. Didžiausias pritarimas šioje skalėje yra teiginiui „*Apskritai aš pasikliauju savo sprendimu*“

(83,6 pritarimo %; M = 3,96; SD = 1,33). Mažiausias pritarimas yra teiginiui „*Mano sprendimai gali būti lengvai sužlugdomi kitų žmonių*“ su (-) ženklu (25,9 pritarimo %; M = 1,75; SD = 1,23).

F5 Nenuolaidumo skalę sudaro tokie teiginiai: pavyzdžiui, „*Aš negaliu ginčytis su žmonėmis, kurie man artimi*“ su (-) ženklu (74,1 pritarimo %; M = 3,50; SD = 1,37); „*Esant nuomonių skirtumams, aš visuomet nusileidžiu pirmas*“ su (-) ženklu (63,7 pritarimo %; M = 3,15; SD = 1,39).

Teiginiai „*Jei aš nepaaukoju elgetai, jaučiuosi kaltas*“ su (-) ženklu (67,1 pritarimo %; M = 3,30; SD = 1,56); „*Mane greitai užplūsta kaltės jausmas*“ su (-) ženklu (43,0 pritarimo %; M = 2,35; SD = 1,44) gerai atspindi skalę, pavadintą *F7 Nesijautimas kaltu*. Lygiai taip pat semantiškai prasmingai į skalę *F6 Galėjimas pareikalauti* sukurta tokie teiginiai kaip, pavyzdžiui, „*Man labai paprasta restorane garsiai pasišaukti padavėją*“ (38,9 pritarimo %; M = 2,14; SD = 1,54).

Paskutinės skalės *F2 Atsparumo nesėkmėms ir kritikai* minimalaus ir maksimalaus pritarimo skirtumas taip pat yra didelis. Maksimalus yra pritarimas šios skalės teiginiui „*Aš nuolatos baiminuosi, kad galiu ką nors netinkamo pasakyti ar padaryti*“ su (-) ženklu (67,6 pritarimo %; M = 3,16; SD = 1,45). Mažiausias pritarimas „*Man labai nesmagu dalyvauti pobūvyje netinkamai apsirengus*“ su (-) ženklu (17,9 pritarimo %; M = 1,24; SD = 1,38).

Atlikus socialinės kompetencijos tyrimą po daugiau nei dešimties metų gauti šiek tiek kitokie rezultatai (žr. 4-ą lentelę).

Gautus rezultatus prasminga nagrinėti kai kurių pavienių teiginių ir apibendrintų pritarimo procentų bei vidurkių lygmeniu.

4 lentelė. Socialinės kompetencijos skalių reitingas (2010–2011 m. tyrimas)

$N_{min} = 585$, $N_{max} = 590$

Skalių (indeksų) pavadinimai	Teiginių skaičius	Vidurkis	Stand. nuokrypis	Stand. paklaida	Mažiausias pritarimas	Didžiausias pritarimas	Vidutinis pritarimas
	Vnt.	M	SD	SE	%	%	%
F3 Gebėjimas reikšti jausmus	6	3,36	0,99	0,04	59,5	76,7	81,8
F1 Bendras pasitikėjimas savimi	10	3,09	0,77	0,03	49,9	84,6	69,92
F4 Gebėjimas paprašyti paslaugos	5	3,09	0,97	0,04	54,0	67,0	61,5
F5 Nenuolaidumas	5	3,01	0,94	0,03	49,4	72,0	59,4
F7 Nesijautimas kaltu	5	2,87	0,92	0,03	40,3	75,6	56,8
F6 Galėjimas pareikalauti	5	2,50	1,00	0,04	37,7	65,6	48,4
F2 Atsparumas nesėkmėms ir kritikai	9	2,46	0,93	0,04	16,7	63,6	46,9

Palyginus 3-ios ir 4-os lentelių duomenis matyti, kad didžiausias vidutinis pritarimas, kaip ir buvo anksčiau, išliko *F3 Gebėjimo reikšti jausmus* skalės teiginiams. Be to, išryškėja įdomus faktas, kad 2010–2011 m. pritarimas yra padidėjęs net 14,4 procentinio punkto. Po dešimtmečio reitingų lentelėse vietomis apsikeitė *F1 Bendro pasitikėjimo savimi* ir *F4 Gebėjimo paprašyti paslaugos* skalės. *F5 Nenuolaidumo*, *F7 Nesijautimo kaltu*, *F6 Galėjimo pareikalauti* ir *F2 Atsparumo nesėkmėms ir kritikai* skalių reitingai išlaikė ankstesnįjį eiliškumą.

1998–1999 ir 2010–2011 m. tyrimams palyginti taikytas dviejų nepriklausomų imčių neparametrinio lyginimo Mano ir Vitnio (*Mann-Whitney U*) testas. Šiuo testu buvo nustatyta, kurių subskalių vertinimai pirmame ir antrame teste reikšmingai skiriasi. Paaikškėjo, kad $p < 0,05$ yra tik dviejų skalių. Kaip žinoma, didesnėms reikšmėms suteikiami aukštesni rangų vidurkiai (*Mean Rank*), todėl akivaizdu, kuriems testo skalių teiginiams pritarimas yra didesnis. Nustatyta, kad p reikšmė mažesnė už reikšmingumo lygmenį yra skalių *F1 Bendras pasitikėjimo*

mas savimi (pirmo testo vidutinis rangas 559,50; antro testo vidutinis rangas 644,33) ir *F4 Gebėjimas paprašyti paslaugos* (pirmo testo vidutinis rangas 594,96; antro testo vidutinis rangas 608,64), todėl nulinė hipotezė atmetama, t. y. šių skalių abiejų testų duomenys reikšmingai skiriasi. Visais kitais atvejais reikšmingų skirtumų nėra.

Analizuojant duomenis pavienių teiginių lygmeniu, statistškai reikšmingai skiriasi pritarimas *F1 Bendro pasitikėjimo savimi* skalės teiginiams „*Jei mano viršininkas neteisingai mane peikia, aš visada galiu sėkmingai apsiginti*“ ($p < 0,001$, pirmo testo vidutinis rangas 560,02; antro testo vidutinis rangas 656,60); „*Savo planus aš galiu lengvai įgyvendinti*“ ($p < 0,001$, pirmo testo vidutinis rangas 560,02; antro testo vidutinis rangas 656,60); „*Aš priimu sprendimus greitai ir neabejodamas*“ ($p < 0,02$, pirmo testo vidutinis rangas 586,00; antro testo vidutinis rangas 629,17); „*Mano sprendimai gali būti lengvai sužlugdomi kitų žmonių*“ su (–) ženklą ($p < 0,001$, pirmo testo vidutinis rangas 470,13; antro testo vidutinis rangas 749,01). Taigi matyti, kad antro matavimo

metu pritarimas minėtiems teiginiais visais atvejais yra didesnis. Galima konstatuoti, kad per dešimtmetį studentai įgijo daugiau pasitikėjimo savimi, tapo ryžtingesni, mažiau patiria abejonių, yra mažiau priklausomi nuo kitų žmonių.

Skalėje *F4 Gebėjimas paprašyti paslaugos* gauti trys statistiškai reikšmingi pritarimo teiginiai skirtumai: „*Aš nuolat jaučiu, jog apsunkinu žmones, paprašydamas informacijos*“ su (–) ženklu ($p < 0,001$, pirmo testo vidutinis rangas 644,95; antro testo vidutinis rangas 565,96); „*Man nemalonu prašyti draugų paslaugos*“ su (–) ženklu ($p < 0,03$, pirmo testo vidutinis rangas 627,15; antro testo vidutinis rangas 584,73); „*Man nemalonu, jei aš turiu būti kam nors dėkingas*“ su (–) ženklu ($p < 0,001$, pirmo testo vidutinis rangas 572,02; antro testo vidutinis rangas 638,97). Galima manyti, kad po dešimties metų studentams tapo sunkiau paprašyti paslaugos arba informacijos, bet lengviau parodyti dėkingumą. Neatlikus nuodugnesnių tyrimų, nėra lengva vienprasmiskai interpretuoti tokius duomenis. Pavyzdžiui, R. Ullrich ir R. de Muynck (1998) teigia, jog tokio tipo įverčių pokyčius galima aiškinti dvejopai. Autoriai nurodo, kad tai gali būti sietina tiek su padidėjusiu tiriamųjų pasitikėjimu savo jėgomis, nenoru pasirodyti mažiau žinančiam už kitus, tiek su atstūmimo, pasišaipymo, įsipareigojimų kitiems žmonėms baime ir pan.

Pavyko nustatyti taip pat statistiškai reikšmingą pritarimo teiginiui skirtumą „*Aš beveik visada bandau paslėpti savo jausmus*“ su (–) ženklu ($p < 0,001$, pirmo testo vidutinis rangas 579,15; antro testo vidutinis rangas 631,23). Šis teiginys priklauso *F3 Gebėjimo reikšti jausmus* skalei.

Gautas rezultatas rodo, kad jauni žmonės spontaniškiau reiškia savo jausmus. Tačiau pažymėtina įdomi kaitos tendencija (nors statistinio reikšmingumo nefiksuota): jausmai drąsiau rodomi socialinėse situacijose, kai reikia bendrauti su nepažįstamais žmonėmis užmezgant pokalbį, tačiau intymiose bendravimo situacijose su priešingos lyties asmeniu jausmai demonstruojami atsargiau, rečiau sakomi komplimentai ar pagyrimai, rečiau sau leidžiama pasakyti šalia esančiam, kad jis yra mėgstamas. Galima manyti, jog rodoma socialinė drąsa neatspindi tikrosios vidinės asmenybės būsenos.

Kalbant apie kitas pastebėtas socialinės kompetencijos (analizuojant atskirus teiginius) pokyčių per pastarąjį dešimtmetį tendencijas, galima paminėti šiek tiek didesnę nenuolaidumą išsiskyrus nuomonėms, mažesnę kaltės jausmą ir nenorą atsiprašinti. Dabartiniams studentams, kitaip nei prieš dešimtmetį, yra lengviau išsakyti pretenzijas viešoje vietoje konkrečiose situacijose, t. y. suformuluoti reikalavimą ir apginti savo teises (pvz., pareikalauti didesnio atlyginimo, pasiskusti restorano šefui dėl prasto maisto ir pan.). Be to, dabartiniai studentai greičiau pajunta įtampą, sumišimą, kai netikėtai atsiduria dėmesio centre, kai vertinama, ką jie kalba ar daro. Iš kitos pusės, jaunuoliai dabar save laiko drąsesniais, mažiau drovisi autoritetingų žmonių (visų šioje pastraipoje paminėtų tendencijų statistinis reikšmingumas nepatvirtintas). Tikėtina, kad šiandienos studentams kuriamas įvaizdis yra svarbesnis, nei tai buvo prieš dešimtmetį.

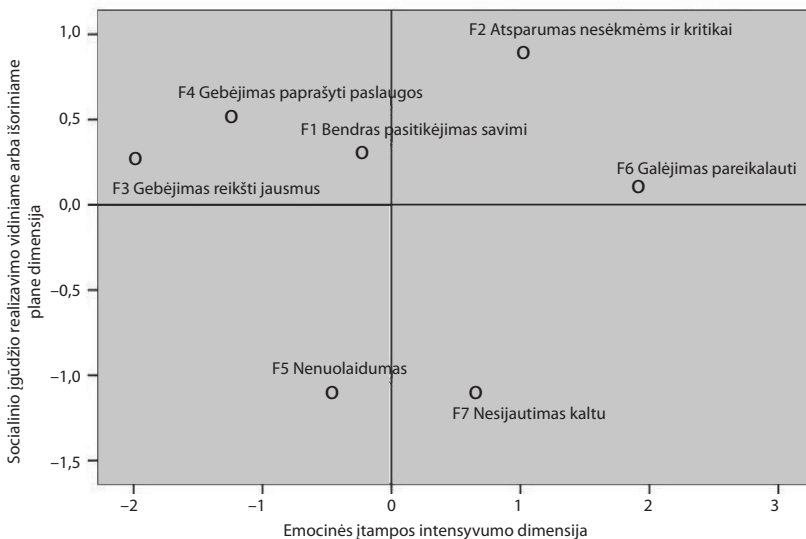
Prasminga ieškoti ne tik atskirų socialinės kompetencijos faktorių, bet ir apibendrintos, visuminės šio fenomeno struktūros. Tai galima padaryti kintamuosius

nagrinėjant vienu metu *in corpore*. Šiam uždaviniui įgyvendinti taikomas daugiamačių skalių metodas (*Multidimensional Scaling MDS*). Pagrindinis daugiamačių metodų pranašumas tas, kad jais statistiškai modeliuojama daugeliu tyrimo kintamųjų vienu metu. Taip atsiranda galimybė formuluoti kompleksinę teorinę hipotezę (struktūrinę, priežastinę, panašumų ir skirtumų) ir vienu ar keliais koeficientais, jas matematiškai pagrįsti. MDS taikomas, kai tiriamiesiems reikia įvertinti (reitinguoti) įvairius psichosocialinius objektus. Šiuo atveju į modelį įtrauktos septynios socialinės kompetencijos dimensijos: F1 Bendras pasitikėjimas savimi; F2 Atsparumas nesėkmėms ir kritikai; F3 Gebėjimas reikšti jausmus; F4 Gebėjimas paprašyti paslaugos; F5 Nenuolaidumas; F6 Galėjimas pareikalauti; F7 Nesijautimas kaltu. Socialinių tyrimų metodologijoje vadovaujamosi nuostata, kad MDS metodu galima rasti tiriamųjų socialinių objektų psychosemantinę erdvę.

Išanalizavus 2010–2011 m. MDS modelį, rezultatai atskleidžia teoriškai prasmingą nagrinėjamų požymių kompleksinę struktūrą (žr. 2-ą pav.). Modelis pagrįstas pakankamu statistiniu grynumu (Stress = 0,13, RSQ = 0,86).

Paprastai MDS modelis nagrinėjamas pagal kiekvieną ašį atskirai. Šiuo atveju abscisių (horizontaliojoje) ašyje labiausiai vienas nuo kito yra nutolę F3 Gebėjimas reikšti jausmus ir F6 Galėjimas pareikalauti. Šių skalių nutolimas erdvėje patvirtina jų poliškumą. Tarp šių dviejų polių logiška seka išsirikiavę visi kiti socialinės kompetencijos matmenys. Ši seka atspindi socialinio įgūdžio realizavimo metu asmenybės patiriamą emocinį krūvį – nuo santykinai mažos įtampos reiškiant savo jausmus ar prašant paslaugos iki santykinai aukštos emocinės įtampos reikalavimo išsakymo ar atsispyrimo nesėkmei situacijose (todėl sąlygiškai šią ašį galima vadinti *emocinės įtampos intensyvumo* dimensija).

Ordinačių (vertikalojoje) ašyje taip pat matyti gana aiškus poliškumas. Išryškėjo

2 pav. Socialinės kompetencijos skalių MDS modelis (2010–2011 m. tyrimas)

dvi priešybės, atspindinčios socialinio įgūdžio realizavimo – *vidiniame* arba *išoriniame* plane – dimensiją. T. y. kaltės arba nekaltumo išgyvenimai, pasiryžimas nenusileisti, nepasiduoti yra interpretuoti kaip vidinio, psichinio plano veiksmai, o pasipriešinimas nesėkmei, kritikai, reikalavimų išsakymas, paslaugos prašymas ir pan. – labiau išorinio plano veiksmai.

Taigi MDS modelis, gautas pagal tiriamųjų socialinės kompetencijos tyrimo duomenis, leidžia pagrįstai kalbėti apie du poliškus socialinės kompetencijos (tiriant ją per socialinių įgūdžių prizmę) matmenis: pirma, socialinio įgūdžio pagal išgyvenamos emocinės įtampos intensyvumą dimensiją ir, antra, socialinio įgūdžio realizavimo vidiniame arba išoriniame plane dimensiją.

Kaip minėta, tiriant mokslinę literatūrą, nepavyko aptikti darbų, analizuojančių individų socialinės kompetencijos pokyčius per dešimtmetį. Vykdyti tokius tyrimus gana sudėtinga, nes mokslininkai turi priimti atsakomybę formuodami tiriamųjų kontingentą, t. y. siekdami, kad abi tirtos grupės būtų kuo panašesnės pagal socialinius demografinius duomenis. Kai kurie rodikliai yra palyginti nesunkiai kontroliuojami (lyties santykio atitikimas, amžius), o kiti veiksniai (pvz., šeimos, iš kurios kilęs tiriamasis) jau nebepavaldūs tyrėjui. Kita, jau minėta problema yra ta, kad, kalbant vien apie įgūdžius, neįvertinami kiti gana svarbūs socialinės kompetencijos rodikliai – tarpusavio santy-

kių kokybė ir gebėjimas siekti tikslų (Lekavičienė, 2001). Tad tokio masto kompleksinių socialinės kompetencijos tyrimų atlikimas – šio straipsnio autorių ateities siekiamybė.

Išvados

1. Kaip ir prieš dešimtmetį, nėra susitarta dėl vieno socialinės kompetencijos apibrėžimo. Kaip tyrinėjimų objektas socialinės kompetencijos konstruktas domina vis įvairesnių mokslo krypčių ir šakų atstovus, dėliojančius skirtingus socialinės kompetencijos sampratos akcentus. Pastaraisiais metais atkreiptas dėmesys į didelę kultūrinio konteksto įtaką tiek teoriniams, tiek empiriniams socialinės kompetencijos tyrimams.
2. Per pastarąjį dešimtmetį įvyko tam tikri studentų socialinės kompetencijos lygį atspindinčių socialinių įgūdžių pokyčiai. Per dešimtmetį studentai įgijo daugiau pasitikėjimo savimi, tapo ryžtingesni ir mažiau priklausomi nuo kitų žmonių. Jie geba spontaniškiau reikšti savo jausmus. Kartu šiuolaikiniai jaunuoliai mažiau linkę iš kitų žmonių prašyti paslaugos arba informacijos, o tai gali būti susiję tiek su pozityviomis priežastimis (pvz., jau minėtu didesniu pasitikėjimu savo pačių galimybėmis), tiek su negatyviomis priežastimis (pvz., atstūmimo arba išpareigojimų kitiems žmonėms baime).

LITERATŪRA

Arsenio W. F., Lemerise E. A. Varieties of childhood bullying: Values, emotion processes, and social competence // *Social Development*. 2001, vol. 10 (1), p. 59–73.

Attali G., Vermigli P., Roazzi A. Children's social competence, peer status, and the quality of mother-

child and father-child relationships: A multidimensional scaling approach // *European Psychologist*. 2010, vol. 15 (1), p. 23–33.

Baron R. A., Markman G. D. Beyond social capital: The role of entrepreneurs' social competence in their financial success // *Journal of Business Venturing*. 2003, vol. 18 (1), p. 41–60.

Borg I., Gabler S. Zustimmungsanteile und Mittelwerte von Likert-skalierten Items. ZUMA-Nachrichten. 2002, vol. 50, p. 7–25.

Charman T., Carroll F., Sturge C. Theory of mind, executive function and social competence in boys with ADHD // *Emotional & Behavioural Difficulties*. 2001, vol. 6 (1), p. 31–49.

Feldman R., Masalha Sh. Parent–child and triadic antecedents of children’s social competence: Cultural specificity, shared process // *Developmental Psychology*. 2010, vol. 46 (2), p. 455–467.

Galindo C., Fuller B. The social competence of Latino kindergartners and growth in mathematical understanding // *Developmental Psychology*. 2010, vol. 46 (3), p. 579–592.

Gallagher T. M. Language skill and the development of social competence in school-age children // *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*. 1993, vol. 24 (4), p. 199–205.

Griciūtė A., Cibulskaitė R. Sportuojančių, fiziškai aktyvių ir nesportuojančių neakivaizdininkų nerimo, nerimastingumo ir socialinės kompetencijos ypatumai // *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*. 2010, Nr. 1 (76), p. 45–52.

Izdonaitė-Medžiūnienė I. Turizmo vadybos studentų socialinės kompetencijos modeliavimo pagrindimas. Daktaro disertacija. Šiauliai: ŠU, 2009.

Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Judex, 2002.

Kalcher-Sommersguter E., Preuschoft S., Crailsheim K., Franz C. Social competence of adult chimpanzees (*Pan troglodytes*) with severe deprivation history: I. An individual approach // *Developmental Psychology*. 2011, vol. 47 (1), p. 77–90.

Kyburienė L. Socialiai atsiribojančių mokinių socialinės kompetencijos ypatumai // *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*. 2006, Nr. 3, p. 33–41.

Lang N. C. Group work practice to advance social competence. New York: Columbia university press, 2010.

Leidy M. S., Guerra N. G., Toro R. I. Positive parenting, family cohesion, and child social competence among immigrant Latino families // *Journal of Family Psychology*. 2010, vol. 24 (3), p. 252–260.

Lekavičienė R. Socialinės kompetencijos įvertinimo problema // *Socialinių – humanitarinių mokslų vaidmuo universitetinio ugdymo sistemoje. Mokslinių straipsnių rinkinys*. Kaunas: Akademija. 2000 a, p. 122–128.

Lekavičienė R. Skirtingos socialinės kompetencijos studentų savivertė ir psichologinė savijauta mokantis // *Ugdymo psichologija*. 2000 b, Nr. 3 (2), p. 35–42.

Lekavičienė R. Socialinės kompetencijos kriterijai ir vertinimas. Lietuvos studentų tyrimas. Kaunas: VDU, 2001.

Lekavičienė R. Lietuvos ir Vokietijos studentų socialinės kompetencijos savitumai // *Ugdymo psichologija*. 2002 a, t. 5, Nr. 1 (10), p. 51–60.

Lekavičienė R. Studentų socialinės kompetencijos ir socialinių – demografinių veiksnių sąsajos // *Socialiniai mokslai*. 2002 b, Nr. 3 (35), p. 47–54.

Lekavičienė R. Socialinės kompetencijos kriterijų problema: studentų socialinių įgūdžių ir socialinio prioriteto santykio tyrimas // *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*. 2004, Nr. 1 (51), p. 30–36.

Lindsey E. W., Mize J. Parent–child physical and pretense play: Links to children’s social competence // *Merrill-Palmer Quarterly: Journal of Developmental Psychology*. 2000, vol. 46 (4), p. 565–591.

Malinauskienė D. Priešmokyklinio ugdymo pakopos svarba vaikų socialinės kompetencijos ugdymui // *Socialinis darbas*. 2006, Nr. 5 (1), p. 116–122.

Phillips G. M. A competent view of competence // *Communication Education*, 1984, vol. 33, p. 25–36.

Rubin K. H., Wojslawowicz J. C., Rose-Krasnor L., Booth-LaForce C., Burgess K. B. The best friendships of shy/withdrawn children: Prevalence, stability, and relationship // *Quality Journal of Abnormal Child Psychology*. 2006, vol. 34, 2, p. 143–157.

Sapienza G., Aznar-Farias M., Ferreira de Mattos Silveiras E. Social competence and parental practices in adolescents with high and low academic achievement // *Psicologia: Reflexao e Critica*. 2009, vol. 22, p. 208–213.

Tijūnėlienė O. Jonutytė I. Skirtingo išsilavinimo tėvų nuostatos į vaikų socialinės kompetencijos ugdymą(si) priešmokykliniame amžiuje // *Socialinis ugdymas*. 2009, Nr. 9 (20), p. 70–83.

Tran A. G. T. T., Lee R. M. Perceived ethnic–racial socialization, ethnic identity, and social competence among Asian American late adolescents // *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*. 2010, vol. 16 (2), p. 69–178.

Ullrich R., de Muynck R. ATP: Testmappe. München: J. Pfeiffer Verlag, 1998.

Vyšniauskaitė-Rimkienė J., Kardelis K. Paauglių socialinės kompetencijos raiška įvairaus sociometrinio statuso grupėse // *Pedagogika*. 2005, t. 71, p. 85–90.

Vyšniauskaitė-Rimkienė J. Moksleivių socialinės kompetencijos ugdymo galimybės // *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*. 2007, Nr. 86, p. 99–104.

Webb L. D., Brigman G. A., Campbell Ch. Linking school counselors and student success: A replication

of the student success skills approach targeting the academic and social competence of students // Professional School Counseling. 2005, vol. 8 (5), p. 407–413.

Xinyin Ch., French D. C. Children's social competence in cultural context // Annual Review of Psychology. 2008, vol. 59, p. 591–616.

Zaitsoff Sh. L., Fehon D. C., Grilo C. M. Social

competence and social-emotional isolation and eating disorder psychopathology in female and male adolescent psychiatric inpatients // International Journal of Clinical and Health Psychology. 2009, vol. 9 (2), p. 219–228.

Селевко Т. Компетентности и их классификации // Народное образование. 2004, № 4, с. 138–143.

THE DYNAMICS OF SOCIAL COMPETENCE IN THE LAST DECADE: A RESEARCH OF LITHUANIAN STUDENTS

Dalia Antinienė, Rosita Lekavičienė

S u m m a r y

According to the dominant view of psychology, the construct of social competence is inseparable from the context, it is action and activity-oriented and related to the specific goals and transactions of personality.

Social competence determines the level of efficiency of social behaviour. Social competence of personality is one of the main factors influencing psycho-social adaptation of personality. The survey, performed in the period of 1998–1999, revealed some peculiarities of social competence of Lithuanian students. In the survey, performed in 2010–2011, it was tried to find out whether social environment, which changed in these times, and its requirements for a young person had an impact to the changes of social competence, or, more precisely, to the change of priorities of social skills, which are one of the indicators of social competence. The students from different Lithuanian universities participated in the surveys: in the first survey participated 623 students and in the second survey participated 590 students. In the surveys Ullrich and de Muynck social competence assessment questionnaire (Ullrich and de Muynck, 1998, adapted by Lekavičienė, 1999), which analyses the behaviour according seven factors – (F1) General self-confidence, (F2) Resistance to failures and criticism, (F3) Ability of expressing feelings, (F4) Ability of asking for a favour, (F5) Unyielding, (F6) Ability of demanding, (F7) Feeling not guilty, was used. On purpose to test the psychometric validity of social competence assess-

ment questionnaire, in 2010–2011 the analysis of the reliability of scales was performed repeatedly. Internal consistency of the scales of social competence assessment questionnaire (Cronbach's alpha varied from 0,6 to 0,8 in both surveys), resolution (itt), minimal and maximal intercorrelation between the items of every scale were re-tested. In conclusion it can be predicated that the psychometric quality of Ullrich and de Muynck social competence assessment questionnaire after the second measurement was good. Data analysis revealed that some particular changes of students' social skills, reflecting the level of social competence, happened in the last decade: students became more self-confident, decisive and less dependent on other people, they are capable to express their feelings more spontaneously. Equally, contemporary young people are less used to ask other people for a favour or for some information and that can be related to both positive reasons, i.e. to higher self-confidence, and to negative reasons, for example, to the fear of repulse or commitment to other people. During the analysis of the whole structure of social competence assessment questionnaire the method of multidimensional scales allowed to make the sequence of scales in which two aspects are reflecting – emotional strain, experienced by a person at the time of realisation of social skills and the inner or outer plan of realisation of a social skill.

Keywords: social competence, social skills, students.

Įteikta 2011 06 22

Pataisytas straipsnis įteiktas 2012 01 31